

Ocena ognioodporności stalowych belek i słupów z wykorzystaniem euronomogramów – cz. I

Zapewnienie bezpieczeństwa pożarowego konstrukcji stalowych w warunkach pożaru najczęściej uzyskuje się, stosując izolację termiczną. Oślania ona stalowy ustrój nośny obiektu przed działaniem ognia, chroniąc go przed zbyt gwałtownym nagrzewaniem w warunkach pożaru [2]. Takie tradycyjne projektowanie ogranicza się do prostego wyboru, tzw. biernej ochrony przeciwpożarowej, i nie przeprowadza się wówczas żadnej analizy obliczeniowej oceniającej zachowanie się konstrukcji stalowej w warunkach pożaru. Stąd rezultat takiego postępowania nie zawsze jest wiarygodny [4].

Projektowanie tradycyjne konstrukcji stalowych na warunki pożarowe jest w wielu przypadkach zbyt zachowawcze. Stosowanie kosztownej izolacji ogniochronnej konstrukcji stalowej nie zawsze jest niezbędne. Postęp wiedzy w dziedzinie inżynierii pożarowej, dostępne programy komputerowe, a także uproszczone sposoby oceny bezpieczeństwa konstrukcji stalowych w warunkach pożaru wg PN-EN 1993-1-2 [9] (omówione m.in. w [1], [3], [6]) umożliwiają często odstąpienie od stosowania izolacji ogniochronnej lub zmniejszenie jej grubości. W pracy podano ułatwienia obliczeń oceny ognioodporności konstrukcji stalowych z zastosowaniem prostych modeli metody nośności oraz metody temperatury krytycznej, z wykorzystaniem tzw. euronomogramów. Przedstawiono sposób identyfikacji temperatury elementów stalowych z pominięciem uciążliwych,

przyrostowych obliczeń zaproponowanych w PN-EN 1993-1-2 [9]. Omówiono uproszczone algorytmy oszacowania nośności prętów stalowych z warunku utraty stateczności ogólnej, które skracają iteracyjny sposób tych obliczeń przedstawiony w PN-EN 1993-1-2 [9].

Analiza termiczna elementów stalowych bez izolacji i z izolacją ogniochronną

W celu identyfikacji temperatury oraz stopnia wyężenia elementu stalowego w rozważanym czasie t trwania pożaru wykonuje się analizę termiczną. Jej celem jest określenie zależności między temperaturą stalowego elementu $\theta_{a,t}$ i czasem t osiągnięcia tej temperatury, zarówno w przypadku elementów nieosłoniętych, jak i elementów osłoniętych izolacją ogniochronną.

Wskaźnik ekspozycji przekroju (nazywany też wskaźnikiem masywności

przekroju) A_m/V jest miarą szybkości nagrzewania się stalowego elementu nieosłoniętego, narażonego na oddziaływanie wysokiej temperatury w warunkach pożaru. Ponadto w ocenie ilości ciepła przejmowanego przez element stalowy uwzględnia się współczynnik poprawkowy k_{sb} , związany z efektem zacienienia. Uwzględnia on przesłanianie strumienia ciepła w elementach o wklęsłym obrysie przekroju poprzecznego, tzw. efekt cienia. Współczynnik k_{sb} jest ilorazem umownego przekroju skrzynkowego opisanego na przekroju rzeczywistym $[A_m/V]_b$ i wskaźnika ekspozycji przekrojów bez izolacji A_m/V , bez izolacji z uwzględnieniem współczynnika cienia $[A_m/V]_{sb}$, podano w PN-EN 1993-1-2 [9], a także pokazano na rys. 1 i 2.

Aby wydłużyć czas dochodzenia w warunkach pożaru do temperatury krytycz-

nej konstrukcji stalowej, czyli zwiększenia jej odporności ogniowej, stosuje się m.in. bierną ochronę przeciwpożarową (osłony ognioizolacyjne). W przypadku elementu osłoniętego wskaźnik ekspozycji przekroju przyjmuje się jako parametr A_p/V . Zasady ustalania wskaźników ekspozycji przekrojów kształtowników stalowych A_p/V podano w PN-EN 1993-1-2 [9], a także na rys. 3.

Intensywność nagrzewania niezabezpieczonych elementów stalowych można wyznaczyć metodą analityczną przedstawioną w PN-EN 1993-1-2 [9], w której wzrost temperatury zależy od oddziaływań termicznych (które są wyrażone w postaci strumienia ciepła netto), właściwości termicznych stali oraz wskaźnika ekspozycji. W PN-EN 1993-1-2 [9] podano też metodę obliczeniową oceny nagrzewania się stalowych elementów izolowanych materiałami biernej ochrony przeciwpożarowej. Ich wzrost temperatury zależy od wskaźnika ekspozycji przekroju stalowego elementu izolowanego A_p/V , grubości warstwy izolacji ogniochronnej d_p , [m] oraz jej przewodności cieplnej λ_p [W/(mK)], które wyra-

ża wskaźnik izolacyjności przekroju k_p , [W/m³K] określony wzorem:

$$k_p = \frac{A_p}{V} \cdot \frac{\lambda_p}{d_p} \quad (1)$$

Nagrzewanie elementów stalowych bez izolacji i z izolacją ogniochronną $\theta_{a,t}(t)$ wyznacza się przyrostową metodą analityczną. W celu pominięcia uciążliwych przyrostowych obliczeń temperatur stali $\theta_{a,t}(t)$ zaproponowanych w PN-EN 1993-1-2 [9] można skorzystać z nomogramów pokazanych na rys. 4 i 5.

Na rys. 4 [10] podano nomogramy temperatur stali $\theta_{a,t}$ w funkcji czasu t (obliczone z uwzględnieniem standardowej krzywej ekspozycji pożarowej) stalowych elementów bez izolacji ogniochronnej, przy ich różnych współczynnikach ekspozycji przekroju $[A_m/V]_{sb}$ (z uwzględnieniem współczynnika cienia).

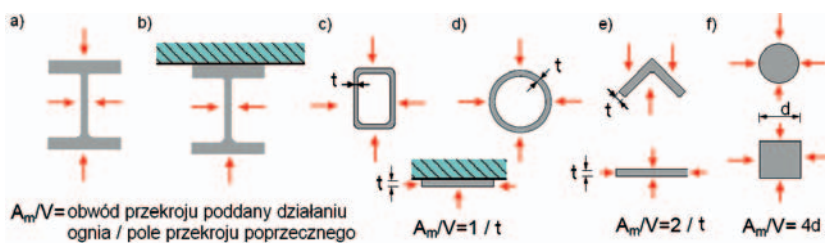
Na rys. 5 [11] podano nomogramy temperatur stali $\theta_{a,t}$ w funkcji czasu t (obliczone z uwzględnieniem standardowej krzywej ekspozycji pożarowej) stalowych elementów osłoniętych izolacją ogniochronną, przy ich różnych wskaźnikach izolacyjności przekroju k_p .

Proste metody oceny bezpieczeństwa konstrukcji stalowych w warunkach według PN-EN 1993-1-2

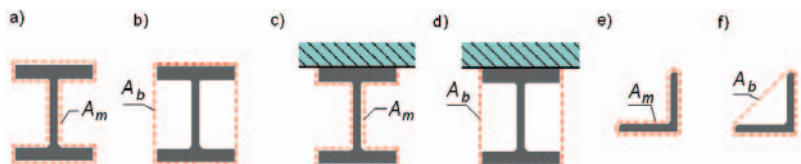
Gdy w warunkach pożaru temperatura gazu θ_g wzrasta, to po czasie t temperatura elementu stalowego $\theta_{a,t}$ zwiększa się, a jego nośność $R_{f,t,d}$ maleje. Stalowe konstrukcje budowlane należy projektować w sposób, który zapewni im nośność $R_{f,t,d}$ lub ograniczone odkształcenia, przez pewien czas $t_{f,t,d,req}$, w których są one narażone na oddziaływanie wysokiej temperatury, która występuje w trakcie pożaru. Wymagany przez przepisy przeciwpożarowe czas $t_{f,t,d,req}$ charakteryzuje klasę odporności pożarowej budynku.

W PN-EN 1993-1-2 [9] zaproponowano proste modele obliczania nośności stalowych belek i słupów w warunkach pożaru, tj. metodę temperatury krytycznej oraz metodę nośności. Można je stosować w ocenie nośności stalowych elementów niezabezpieczonych i zabezpieczonych ogniochronnie oraz chronionych ekranami cieplnymi. W tych uproszczonych modelach obliczenio-

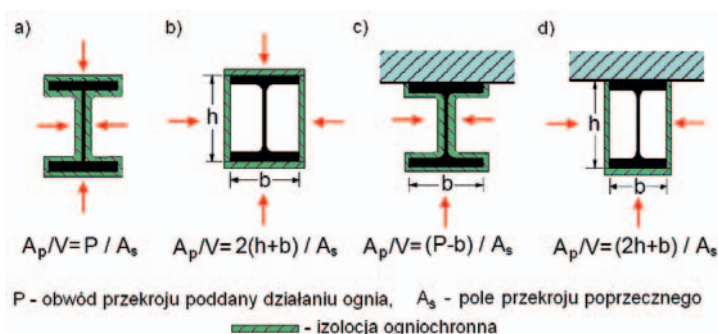
reklama

Rys. 1. Przykłady określania wskaźników ekspozycji przekrojów nieosłoniętych elementów stalowych

Rys. 2. Przykłady sposobu wyznaczania powierzchni A_m oraz A_b elementów stalowych

Rys. 3. Przykłady określania wskaźników ekspozycji osłoniętych elementów stalowych

Wych nie uwzględnia się sił wewnętrznych spowodowanych wymuszonymi lub ograniczonymi wydłużeniami, a także deformacjami elementów konstrukcji stalowej, które powstają w trakcie pożaru. Temperatura krytyczna stalowego elementu nośnego $\theta_{a,cr}$, przy danym poziomie jego wyężenia, jest to temperatura, przy której przyjmuje się, że następuje wyczerpanie jego nośności. Ognioodporność elementu stalowego jest zapewniona po czasie t , jeżeli temperatura stali $\theta_{a,t}$ nie przekracza jej temperatury krytycznej $\theta_{a,cr}$. Stąd warunek bezpieczeństwa ogniowego elementu stalowego według metody temperatury krytycznej opisuje nierówność:

$$\theta_{a,t} \leq \theta_{a,cr} \quad (2)$$

W metodzie temperatury krytycznej na podstawie analizy termicznej należy wyznaczyć temperaturę elementu stalowego $\theta_{a,t}$ po czasie t oraz obliczyć jego temperaturę krytyczną $\theta_{a,cr}$ i sprawdzić nierówność (2).

Zgodnie z PN-EN 1993-1-2 [9] w ocenie bezpieczeństwa elementów stalowych w warunkach pożaru można również stosować metodę nośności. W analizie prostych modeli obliczeniowych ocenę odporności ogniowej konstrukcji stalowej metodą nośności sprawdza się ze wzoru:

$$E_{fi,d} \leq R_{fi,t,d} \quad (3)$$

Klasa przekroju	Współczynnik przystosowania K_f elementu		
	ekspozowanego z 4 stron, bez względu na osłonięcie	osłoniętego z 3 stron i stykającego się z płytą stropową zespólną lub żelbetową po stronie 4.	Nieosłoniętego i ekspozowanego z 3 stron i stykającego się z płytą stropową zespólną lub żelbetową po stronie 4.
1, 2	1,00	0,85	0,70
3 ¹⁾	1,00	0,85	0,70

¹⁾ – $\theta_{a,max}$ określone dla A_m/V przekroju ekspozowanego z 4 stron

Tab. 1. Współczynniki K_f elementu o nierównomiernym rozkładzie temperatury w przekroju [9]

Klasa przekroju	Współczynnik przystosowania K_f elementu	
	na podporach elementów statycznie niewyznaczalnych ²⁾	w elementach statycznie wyznaczalnych i w przęsłach elementów statycznie niewyznaczalnych
1, 2	0,85	1,00
3 ¹⁾	0,85	1,00

¹⁾ – $\theta_{a,max}$ określone dla A_m/V przekroju ekspozowanego z 4 stron
²⁾ – dotyczy też podpór belek wspornikowych i podpór przęseł sąsiadujących z przewieszeniem

Tab. 2. Współczynniki K_f elementu o nierównomiernym rozkładzie temperatury na jego długości [9]

gdzie:

$E_{f,d}$ – obliczeniowy efekt oddziaływań w sytuacji pożarowej wyznaczony zgodnie z PN-EN 1991-1-2 [7],

$R_{f,d}$ – obliczeniowa nośność stalowego elementu po czasie t , obliczona według PN-EN 1993-1-2 [9].

Obliczeniowe nośności elementów stalowych w warunkach pożaru $R_{f,d}$ określa się, modyfikując odpowiednie ich nośności określone w normalnej temperaturze według postanowień PN-EN 1993-1-1 [8]. Metodę nośności można stosować w ocenie wytrzymałości w warunkach pożaru elementów rozciąganych, ściskanych lub/i zginanych. Przykłady obliczeń nośności konstrukcji stalowych w warunkach pożaru tą metodą przedstawiono m.in. w [6].

W ramach badań naukowych prowadzonych przez Europejską Konwencję Konstrukcji Stalowych (ECSC) opracowano tzw. euronomogramy [10]÷[14], ułatwiające obliczenia stalowych konstrukcji w warunkach pożaru według metody nośności i metody temperatury krytycznej. Zaproponowane w [10]÷[15] procedury obliczeniowe są szczególnie

przydatne w przypadku analizy nośności z warunku utraty stateczności ogólnej elementów stalowych (nośności na wyboczenie oraz nośności na zwichrzenie).

Ocena bezpieczeństwa pożarowego elementów stalowych metodą temperatury krytycznej na podstawie euronomogramów

Ocena bezpieczeństwa pożarowego metodą temperatury krytycznej polega na wyznaczeniu temperatury $\theta_{a,t}$ elementu stalowego po upływie wymaganego okresu ognioodporności $t_{f,d,req}$ i porównaniu jej z temperaturą krytyczną $\theta_{a,cr}$, przy której wystąpiłoby wyczerpanie jego nośności, tj. sprawdzenie warunku (2). Ten prosty model obliczeniowy można stosować tylko wtedy, gdy nie trzeba uwzględniać w analizie wytrzymałościowej kryteriów stateczności, tj. w przypadku prętów: rozciąganych, zginanych zabezpieczonych przed zwichrzeniem oraz ściskanych, które nie ulegają wyboczeniu, ani też warunków odkształcenia elementu stalowego.

Temperatura krytyczna stalowego elementu o przekroju klasy 1, 2 lub 3 wynosi 500÷800°C. W przypadku kształ-

towników o przekrojach klasy 4 należy stosować zachowawczą temperaturę krytyczną, która wynosi 350°C.

Temperaturę krytyczną stalowego elementu o przekroju klasy 1, 2 lub 3 oblicza się (zakładając równomierny rozkład temperatury) ze wzoru:

$$\theta_{a,cr} = 39,19 \ln \left[\frac{1}{0,9674 \mu_0^{3,833}} - 1 \right] + 482, \text{ } ^\circ\text{C}, \quad (4)$$

w którym wskaźnik wykorzystania nośności elementu μ_0 wyznacza się z zależności:

$$\mu_0 = \frac{E_{f,d}}{R_{f,d,0}}, \quad (5)$$

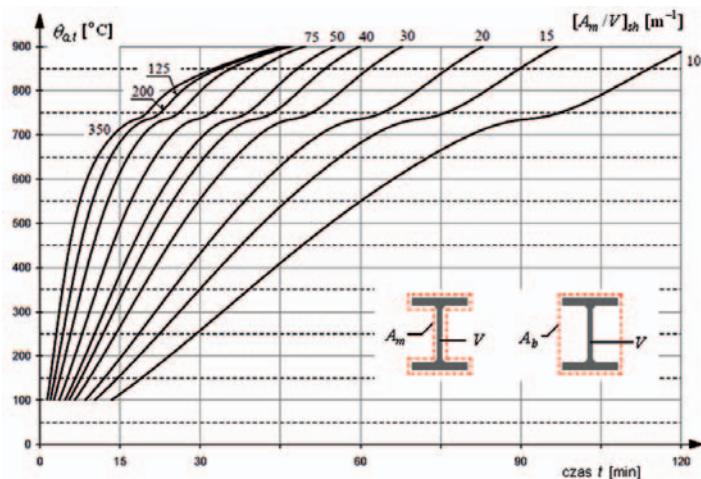
gdzie:

$R_{f,d,0}$ – nośność obliczeniowa elementu stalowego w obliczeniowej sytuacji pożarowej w czasie $t = 0$.

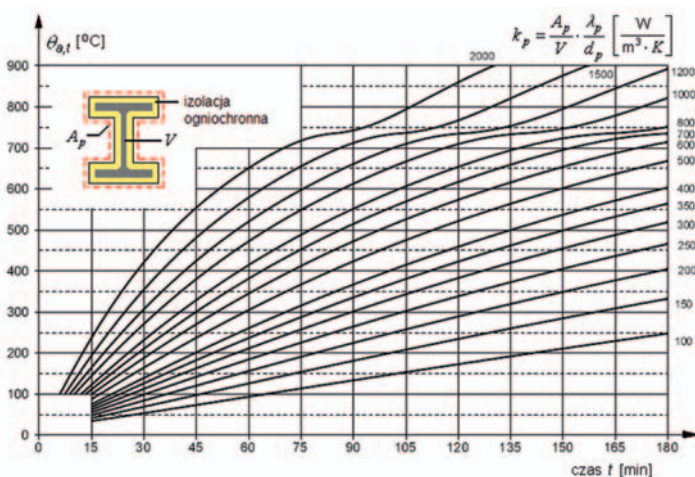
Temperatura krytyczna elementu stalowego (4) zmniejsza się wraz ze wzrostem wskaźnika wykorzystania nośności (5). Na rys. 6 [13] pokazano nomogramy temperatury krytycznej stalowych elementów $\theta_{a,cr}$ w funkcji wskaźnika wykorzystania nośności μ_0 . Służą one do obliczania odporności ogniowej stalowych ►

reklama

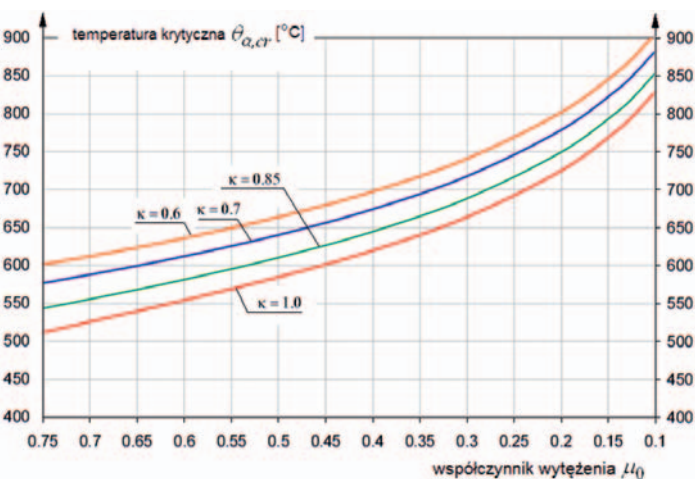

— Rys. 4. Nomogramy temperatur stali $\theta_{a,t}$ w funkcji czasu t (obliczone z uwzględnieniem standardowej krzywej ekspozycji pożarowej) stalowych elementów bez izolacji ogniochronnej, przy ich różnych współczynnikach ekspozycji przekroju $[A_m/V]_{sb}$, z uwzględnieniem współczynnika cienia [10]

— Rys. 5. Nomogramy temperatur stali $\theta_{a,t}$ w funkcji czasu t , (obliczone z uwzględnieniem standardowej krzywej ekspozycji pożarowej) stalowych elementów osłoniętych izolacją ogniochronną, przy ich różnych wskaźnikach izolacyjności przekroju k_p [11]

— Rys. 6. Nomogramy temperatury krytycznej stalowych elementów $\theta_{a,cr}$ w funkcji wskaźnika wykorzystania jego nośności μ_0 [13]

► prętów rozciąganych i belek z uwzględnieniem współczynników przystosowania (adaptacji).

W PN-EN 1993-1-2 [9] podano uproszczone zasady oceny nośności na zginanie stalowych elementów o przekrojach klasy 1, 2 lub 3, o nierównomiernym rozkładzie temperatury w przekroju oraz na ich długości. W tym podejściu ich obliczeniową nośność na zginanie można obliczyć ze wzoru:

$$M_{fi,t,Rd} = \frac{M_{fi,\theta,Rd}}{\kappa_1 \kappa_2}, \quad (6)$$

gdzie:

$M_{fi,\theta,Rd}$ – obliczeniowa nośność przy zginaniu z równomierną temperaturą w przekroju $\theta_{a,t}$ w czasie t trwania pożaru, według PN-EN 1993-1-2 [9],

κ_1, κ_2 – współczynniki przystosowania uwzględniające nierównomierny rozkład temperatury odpowiednio w przekroju i na długości elementu, które podano w tab. 1 i 2. Na rys. 6 [13] pokazano nomogramy temperatury krytycznej stalowych elementów zginanych zabezpieczonych przed zwichrzeniem oraz prętów rozciąganych w funkcji współczynników przystosowania i zmodyfikowanego współczynnika stopnia ich wyciężenia obliczonego ze wzoru:

$$\mu_0 = \kappa_1 \kappa_2 \frac{E_{fi,d}}{R_{fi,d,0}} = \kappa \frac{E_{fi,d}}{R_{fi,d,0}}. \quad (7)$$

Ocena bezpieczeństwa pożarowego elementów stalowych metodą temperatury krytycznej z użyciem euronomogramów [10], [11] [13] i tablic [16] jest stosunkowo prosta. Potrzebne do określenia temperatury $\theta_{a,t}$ wartości wskaźników ekspozycji przekrojów $[A_m/V]_{sb}$ oraz A_p/V kształtowników stalowych walcowanych na gorąco można określić, korzystając z tablic podanych na stronie internetowej www.arcelormittal.com [16]. Temperaturę $\theta_{a,t}$ stalowych elementów nieosłoniętych izolacją ogniochronną oraz osłoniętych izolacją ogniochronną, po czasie t trwania pożaru, można wyznaczyć z nomogramów na rys. 4 i 5 [10] i [11]. Następnie dla analizowanego czasu trwania pożaru t , przyjmując, że $\theta_{a,t} = \theta_{a,cr}$, można z nomogramów na rys. 6 [13] określić wartość maksymalną poziomu wykorzystania nośności μ_0 elementu stalowego, która zapewnia jego ognioodporność. □